

▼ Grote plassen op straat, Linnaeuskade, Middenmeer-Noord.

Fieldlab

Onderzoek naar een klimaatbestendige wijk

Groot onderhoud in de openbare ruimte is hét moment om bewoners meer te betrekken bij hun leefomgeving en te stimuleren zelf op eigen terrein aan het werk te gaan, door bijvoorbeeld het regenwater af te koppelen, hun tuin te vergroenen of een vegetatiedak aan te leggen. Fieldlab onderzoekt welk proces daarvoor nodig is.

FIELDLAB

Op lokaal niveau spelen uitdagende maatschappelijke opgaven, die je als gemeente niet alleen kunt oplossen. Amsterdam-Oost heeft met de Hogeschool van Amsterdam Fieldlabs opgezet die een experimenteer- en leeromgeving bieden op basis van praktijkgericht onderzoek. Deze Fieldlabs richten zich behalve op de inhoud, zoals klimaatadaptatie of langer zelfstandig wonen, ook op nieuwe sturingsprincipes ten behoeve van het gebiedsgericht werken.

Wateroverlast en hittestress komen steeds vaker voor als gevolg van klimaatverandering. Dat vraagt om aanpassingen in de buitenruimte; zowel in de stedelijke openbare ruimte als op particulier terrein (daken, erven en tuinen). Er is steeds meer technische kennis op het gebied van klimaatadaptatie. Toch komen de aanpassingen buiten maar langzaam op gang en richten deze zich vooral op de openbare ruimte. Hoe pakken we klimaatadaptatie op mét bewoners? Liggen de kansen voor klimaatadaptatie in technologische innovatie of op het terrein van gebiedsgerichte procesregie? In dit

artikel geven we enkele bevindingen van het Fieldlabonderzoek in de wijk Middenmeer-Noord (Amsterdam Oost) met als onderwerp 'de governance van de klimaatbestendige wijk'.

Casus Middenmeer-Noord, Amsterdam

De gemeente Amsterdam, de riool- en waterbeheerder Waternet en netbeheerder Alliander gaan medio 2018 groot onderhoud verrichten in de wijk Middenmeer-Noord. Bij deze werkzaamheden, die gemiddeld eens in de dertig jaar plaatsvinden, gaat de volledige buitenruimte op de schop. Dat is de kans om duurzaamheidsambities tot uitvoering te brengen én bewoners te betrekken bij de buitenruimte, bijvoorbeeld door bewoners ruimte te geven bij het inrichten van het plantsoen en dat samen met burens te onderhouden. Groot onderhoud kan ook een aanjager zijn om bewoners bewust te maken van klimaatverandering en om zelf maatregelen te gaan treffen rond huis en tuin. Een stevige regenbui beperkt zich immers niet tot de openbare ruimte.

In het Fieldlab-onderzoek hebben we het proces van de voorbereidingen van groot onderhoud gevolgd en de keuzes die (wel of niet) worden gemaakt rond klimaatbestendigheid in beeld gebracht. Het groot onderhoud in Middenmeer-Noord voorziet in een aantal technische aanpassingen zoals enkele wadi's, 2.500 vierkante meter extra groenoppervlak voor infiltratie, een drainagestelsel en straten met een 'bergingsprofiel'. Maar er zijn altijd meer kansen en mogelijkheden, vooral als het gaat om het betrekken van bewoners bij de inrichting van de buitenruimte en het stimuleren tot maatregelen voor klimaatadaptatie op particulier terrein.

Vanuit het Fieldlab is een enquête gehouden onder professionals en bewoners. Daaruit bleek dat professionals individueel allemaal een meerwaarde zien in meer samenwerken met bewoners en lokale organisaties. Echter, die samenwerking binnen een project(team) in de praktijk brengen is een stuk lastiger. Bewoners zelf geven aan zich wel betrokken te voelen bij klimaatadaptatie en ook bereid te zijn tot acties maar vaak niet te weten hoe. Daarbij zouden ze meer hulp willen van de gemeente om hen op weg te helpen.

Kansen bij groot onderhoud

Over het algemeen richt groot onderhoud in Amsterdam zich op (technisch) onderhoud of vervanging, waarbij de indeling van de buitenruimte niet verandert. Daarbij is er volgens het beleid formeel geen aanleiding tot participatie. In de Nota van Uitgangspunten van de gemeente is Middenmeer-Noord gedefinieerd als een relatief tevreden buurt met weinig problemen. Op basis hiervan is in eerste instantie besloten de buurt geen extra aandacht te geven. Het Fieldlab-onderzoek liet zien dat er met deze werkwijze kansen blijven liggen, juist in een wijk waar bewoners geïnteresseerd zijn in duurzaamheid.

Tijdens het groot onderhoudsproces zijn bijvoorbeeld 'klassieke' informatieavonden gehouden, gericht op het beantwoorden van vragen waarbij de bewoners reacties konden achterlaten die schriftelijk werden afgehandeld. Zo werd wel aan enkele bezwaarpunten van bewoners tegemoet gekomen zoals aanpassing van parkeervakken maar tijdens meer interactieve bijeenkomsten kunnen vragen en behoeften van bewoners en andere partijen leiden tot samenwerking op meerdere fronten.

Een ander punt is dat de uitnodigingsbrief voor de informatieavonden alleen is verspreid binnen de technische grenzen van het graafwerk. Door niet de hele buurt te betrekken, zijn kansen gemist. Scholen, ondernemers en winkeliersverenigingen zouden met een specifieke benadering tevens een rol kunnen krijgen in de ontwikkeling van de wijk.

Met het Fieldlab-onderzoek richten we ons op de (potentieel) veranderende rol en houding van de overheid. Omwille van efficiëntie hebben gemeenten werkzaamheden in de openbare ruimte strak geschakeld en vastgelegd in meerjarige investeringsprogramma's. Groot onderhoud wordt gepland als een beheersbaar proces met afgebakende resultaten. Daar staat het bewonersperspectief tegenover: zij ervaren nu overlast of hebben vandaag een idee en willen dat direct omzetten in actie. Interessant is te kijken hoe de systeemwereld van de overheid en de leefwereld van bewoners dichterbij elkaar kunnen komen. Dat vergt een andere

▲ Een bewoner bereidt zich voor op wateroverlast.

organisatie van het proces. Een gebiedsgerichte aanpak biedt ruimte om dat met elkaar op een waardevolle manier te onderzoeken.

Toekomstige mogelijkheden

In een open 'rondetafelgesprek' in juni 2017 zijn de bevindingen van het Fieldlab (2016-2017) gedeeld met de mensen die betrokken waren bij het groot onderhoud (diverse eenheden van de gemeente waaronder stadsdeel, Ingenieursbureau, Waternet, Rainproof, Hogeschool van Amsterdam).

Met het onderzoek is inzichtelijk gemaakt dat met de huidige projectmatige manier van werken kansen blijven liggen wat betreft het betrekken van bewoners bij de aanpassingen in de openbare ruimte en op particulier terrein. Omdat het project Middenmeer-Noord al in een gevorderd stadium is, kunnen deze inzichten in deze wijk niet meer tot grote aanpassingen leiden. Er is nog wel een discussie of vanuit de gemeente een rol kan worden genomen bij de problematiek rond de binnenterreinen. Het Fieldlab heeft in Middenmeer-Noord vooral een rol gehad in het bewust worden en het bloot leggen van kansen die nu blijven liggen en in het bevorderen van interactie met bewoners. Amsterdam is van plan deze inzichten toe te passen in komende projecten van groot onderhoud

BEWONERSPERSPECTIEF, EEN VOORBEELD

Een bewoner aan de Linnaeusparkweg ervaart de afgelopen jaren meer overlast door regenval en hoog grondwater. Het water in zijn tuin zakt onvoldoende weg in de ondergrond en blijft staan of loopt zijn praktijkruimte in. Ter preventie heeft hij een pomp om de grondwaterstand laag te houden en zandzakken gekocht. Hij heeft al meerdere keren met de burens gesproken over wateroverlast. De bewoners uit dit bouwblok zijn van mening dat het probleem niet ligt bij een tekort aan wilskracht of financiën, maar bij een gebrek aan kennis. Zij zien graag dat de gemeente contact met hen opneemt om samen de opgave aan te pakken.

in Amsterdam-Oost. Het advies vanuit het Fieldlab is om keuzes voor participatie in een groot onderhoudsproject meer expliciet te maken door goed te kijken naar de aard van de wijk en de bewoners. Groot onderhoud kan zo een aanleiding zijn om in co-creatie te werken aan meerdere ambities in een wijk, gekoppeld aan participatie en leefbaarheid. Daardoor ontstaat nog meer draagvlak voor klimaatadaptatie.

Tenslotte: hard werken

Het betrekken van bewoners blijft een zaak van hard werken. Bewoners geven vaak aan betrokken te willen zijn maar laten tegelijkertijd weten dat ze een actieve rol van de overheid verwachten en bovendien de goede ingang tot de overheid moeilijk kunnen vinden. Elkaar vinden in de nieuwe rol is nog lastig. Hierin kunnen gemeenten veel van elkaar leren. Er wordt in veel gemeenten geëxperimenteerd met meer participatie, bijvoorbeeld met digitale platforms of zoals in de wijk De Parken in Apeldoorn, met het inbrengen van circulariteit als belangrijk thema in de aanbesteding om zo tot een betere interactie met de wijk te komen.

In de Amsterdamse gemeentelijke organisatie is nu ook de discussie gestart om bij de opdrachtverlening van grootonderhoudsprojecten bewuster te kijken naar samenwerking met bewoners in de wijk, van tevoren keuzes te maken rond participatie en tijdens het proces in te spelen op onverwachte kansen in de wijk. ●

WEBSITES

www.hva.nl/urban-management/fieldlabs

www.amsterdam.nl/projecten/middenmeer-noord

